

Verbinding in de samenleving

De SER bestaat zeventig jaar. Recente mijlpalen als het pensioenakkoord, het Klimaatakkoord, het ingroeiquote voor vrouwen aan de top en de Denktank Coronacrisis laten zien dat de overlegeconomie springlevend is. Hoe beweegt de SER mee met de veranderende samenleving?

Tekst Dorine van Kesteren

Polarisatie voorkomen, zorgen dat tegengestelde belangen plaatsmaken voor een gedeeld belang. Dat is de kern van het naoorlogse overlegmodel van werkgevers, werknemers en overheid. De SER is al zeventig jaar de belichaming van dit model, dat is gebaseerd op de gedachte dat win-win effectiever is dan gevechten voeren die maar één partij kan winnen.

De waarde van dit overleg zien we terug in stabiele arbeidsverhoudingen en een breed draagvlak voor het sociaal-economische beleid van de regering. Maar kritiek is er ook. Af en aan zijn stemmen te horen dat het primaat bij de politiek hoort te liggen, en dat het middenveld een rem op daadkrachtig bestuur is.

Bredere agenda

De SER en de overlegeconomie hebben deze stormen altijd doorstaan. Dat komt doordat zij meedemen met de veranderingen in de samenleving, het politieke landschap en de arbeidsmarkt. Een van de vernieuwingen is dat de SER zijn agenda heeft verbreed van vraagstukken rond sociale zekerheid, arbeidsmarkt en economie tot de sociaal-economische aspecten van alle maatschappelijke opgaven waar ons land voor staat. Denk

De essentie in 10 seconden

- De politiek is versnipperd, de arbeidsmarkt diverser, de burger mondiger en de samenleving staat voor ingrijpende transities.
- De SER heeft zijn agenda verbreed. De raad kijkt niet alleen naar de arbeidsmarkt en de economie, maar ook naar sociaal-economische aspecten van andere vraagstukken, zoals energie, zorg en onderwijs.
- Daarbij zoekt de SER zijn gesprekspartners ook buiten de kring van werkgeversorganisaties en vakbonden.

aan klimaat, energie, zorg, onderwijs en internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO).

Het begin van deze ontwikkeling was het Energieakkoord voor duurzame groei, dat in 2013 onder begeleiding van de SER tot stand kwam. Wiebe Draijer, bestuursvoorzitter bij de Rabobank, was toen voorzitter van de SER. “De wereld is groter dan de corebusiness van werkgevers en werknemers”, zegt hij. “We moeten belangrijke transities doorvoeren op het gebied van energie, digitalisering en circulaire economie. Het is goed dat de SER zijn kracht inzet voor deze complexe vraagstukken, die vele belangen kennen en die bij uitstek behoefte hebben aan verbinding en draagvlak.”

De versnipperde politiek laat de SER deze ruimte. Omdat er tegenwoordig vier of vijf partijen nodig zijn om een kabinet te vormen, is het lastig om een brede toekomstvisie te ontwikkelen en de transities in goede banen te leiden. Terwijl burgers in deze onzekere tijden wél naar de overheid kijken voor de oplossing. Als de sociale partners en alle andere relevante organisaties het eens zijn, wordt het voor het kabinet een stuk gemakkelijker om ingrijpende en langdurige veranderingen tot stand te brengen.

Aan het woord

Jannie Mooren
(oud)-secretaris
Stichting van de Arbeid

Wiebe Draijer
bestuursvoorzitter
Rabobank,
oud-voorzitter SER

Frank Tron
onderzoeker Universiteit
van Amsterdam

Foto's met de klok mee, vanaf links bovenin: Dirk Hol (3x), HH/David Rozing, Dirk Hol, SER, Branko de Lange, HH/Kees van de Velde.

Versnelling

Jannie Mooren, die in 2020 na veertien jaar afzwaait als secretaris van de Stichting van de Arbeid, vindt het verstandig dat de SER zijn werkterrein heeft verbreed. "Het gaat niet alleen om de economie en de arbeidsmarkt. Nu is veel belangrijker hoe we onze planeet op lange termijn leefbaar houden. Door het initiatief naar zich toe trekken, kan de SER een versnelling brengen in zaken die politiek of maatschappelijk zijn vastgelopen."

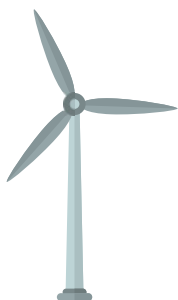
Diversiteit is een ander thema waarop de SER de laatste jaren de focus heeft

gelegd. Dankzij het advies over diversiteit aan de top stemde het kabinet dit jaar in met een zogeheten ingroeiquotum. Dit moet ertoe leiden dat in de toekomst minstens 30 procent van de commissarissen in het bedrijfsleven vrouw is. "Het is goed voor mensen, bedrijven én de samenleving als iedereen die hier woont, zijn talenten maximaal kan ontplooiën", zegt Draijer. "Vaak wordt gezegd dat de inclusieve samenleving is geslaagd als de samenleving met al die verschillende mensen weet om te gaan. Maar ik draai het om: de samenleving wordt

juist sterker als we gebruikmaken van diversiteit."

Dynamische tafelschikking

Het overleg met de werkgeversorganisaties en vakbonden – de sociale partners – blijft de kern van het SER-werk. Zij zitten, naast de kroonleden, in de raad. Maar bij sommige onderwerpen heeft de raad het aantal gesprekspartners uitgebreid. Vorig jaar verbonden zich bijvoorbeeld meer dan zeventig maatschappelijke partijen aan het Klimaatakkoord, net als een jaar eerder aan het Nationaal Preventie- →

Vergroenen

Het begrip 'groen poldermodel' dateert van eind jaren negentig. GroenLinks en de PvdA stelden voor een groot akkoord met natuur- en milieuorganisaties te sluiten over milieu en ruimtelijke ordening. Natuur en Milieu, Natuurmonumenten en Milieudefensie namen vervolgens deel aan twee SER-commissies. Daarna raakten milieuonderwerpen meer op de achtergrond. Tot het Energieakkoord in 2013, waarvoor alle 'groene' organisaties weer aan tafel zaten, doorgezet met het Klimaatakkoord van 2019.

akkoord, met als doel Nederland gezonder te maken. En bij de IMVO-convenanten gaan overheden, bedrijven, vakbonden en ngo's samen aan de slag om misstanden als uitbuiting, onderbetaling en milieuschade bij internationaal zakendoen te voorkomen. Draijer: "Lange tijd bestond de polder uit dezelfde hoofdrolspelers, die in dezelfde tafelschikking met elkaar praatten. Nu zijn er veel meer stakeholders; de gesprekstafel is dynamisch geworden en wisselt afhankelijk van het onderwerp van samenstelling."

De SER gaat daarnaast de dialoog aan met de samenleving om input op te halen voor de adviezen en verkenningen. Zo sprak de raad voor het advies *Opgroeien zonder armoede* (2017) met ouders en kinderen over kinderarmoede. Voor bijvoorbeeld de verkenning *Zorg voor de toekomst* (2020) sprak de SER in dialoogtafels en interviews met tientallen zorgmedewerkers uit verschillende branches, van verpleegkundigen en huisartsen tot wijkcoaches en ambulancehulpverleners.

Arbeidsmigranten en zzp'ers

De wereld waarin de SER opereert, lijkt weinig meer op die van de begindagen. De Nederlandse economie heeft de laatste decennia de omslag gemaakt naar een diensteneconomie. De betekenis van de maakindustrie is kleiner geworden. Ook de arbeidsmarkt ziet er totaal anders uit.

"Veel meer vrouwen zijn gaan werken, ouderen werken langer door en er zijn flexwerkers, zzp'ers en arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa bijgekomen.

'De gesprekstafel is dynamisch geworden'

Aan de kant van de werkgevers is er ook meer verscheidenheid: de economie is internationaler geworden en de platformeconomie heeft haar intrede gedaan. De arbeidsmarkt is dus veel diverser geworden. Dit betekent dat de SER goed moet kijken naar de vertegenwoordiging van werkenden die niet 'vanzelf' worden vertegenwoordigd door de sociale partners, zoals jongeren en zzp'ers", aldus Frank Tros van de Universiteit van Amsterdam, die betrokken was bij het onderzoeksproject Poldermodel na de crisis. Niet voor niets riep de SER in 2016 het SER-Jongerenplatform in het leven, dat een rijke variëteit aan jongerenorganisaties vertegenwoordigt en een inhoudelijke bijdrage levert aan sociaal overleg en de politieke discussie.

De werkende van nu is niet te vergelijken met de werkende van vroeger, beaamt Moeren. "Maar ons sociale stelsel is nog altijd gebaseerd op de traditionele, vaste arbeidsovereenkomst. Daar moeten we over nadenken, een taak die in het bijzonder bij de SER hoort. De Stichting van de Arbeid is er voor concrete afspraken tussen werkgevers en werknemers; de SER voor het brede kader. Vragen die daarbij horen, zijn: wat is een werkende anno 2020? Hoe gaan we om met de zekerheden die alle werkenden nodig hebben? En hoe verhoudt zich dit tot de behoeften van de Nederlandse economie en onze concurrentiepositie?"

Coronacrisis

Zoals elke crisis vergroot de coronacrisis volgens Tros de bestaande ongelijkheden op de arbeidsmarkt. "De werk-

Vernieuwing

Maatschappelijke akkoorden

Een belangrijke vernieuwing in de polder zijn de maatschappelijke akkoorden die onder regie van de SER tot stand komen. Deze gaan over complexe vraagstukken, zoals energie, gezondheid, klimaat en biomassa. Zoals het Preventieakkoord (voor gezondheid) en het Klimaatakkoord, maar ook de convenanten voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO). Aan tafel zitten niet alleen de sociale partners en kroonleden, maar ook andere belanghebbende maatschappelijke organisaties.

De SER ziet de akkoorden als instrument om te komen tot breedgedragen oplossingen. De kritiek is dat het parlement door de maatschappelijke akkoorden zou worden gedegradeerd tot 'stempel-machine'. Daar is tegenin te brengen dat de politiek de kaders en de ambities vaststelt en later ook bepaalt welke wetgeving en subsidies er moeten komen. Bovendien brengen deze akkoorden een beweging op gang door een samenwerking, doelgerichtheid en continuïteit die eerder ontbraken.

loosheid loopt op en bedrijven en sectoren moeten herstructureren. De zwaksten in de samenleving werken het vaakst via onzekere flexcontracten, en zij raken nu als eersten hun baan kwijt. Om deze ongelijkheid te dempen, is overleg en beleid nodig. Daarbij kan de SER een belangrijke rol spelen. De crisis kan ook worden aangegrepen om tot institutionele vernieuwing te komen, zoals sociale zekerheid voor zzp'ers. Iets wat in het verleden niet lukte, maar door een crisissituatie kan worden afgedwongen.”
“Corona is een ramp, maar biedt ook gelegenheid voor reflectie”, zegt Draijer.

‘De werkende van nu is niet te vergelijken met die van vroeger’

Hij trekt de vergelijking met gijzelaarskamp Sint-Michielsgestel, waar tijdens de Tweede Wereldoorlog de bestuurders en intellectuelen van Nederland werden vastgehouden door de Duitsers. Daar dachten ze na over de manier waarop ons land weer kon worden opgebouwd na de oorlog. Ze maakten een blauwdruk voor de rol die de overheid en maatschappelijke organisaties moesten spelen en schetsten de contouren van het overlegmodel. “Laten we ook nu de inrichting van ons land eens grondig tegen het licht houden. Uiteindelijk is de vraag welk bestuursmodel het mogelijk maakt om te voldoen aan de *sustainable development goals* (SDG's) van de Verenigde Naties, die een einde moeten maken aan armoede, ongelijkheid en klimaatverandering in de wereld.”

Mondig

En de komende zeventig jaar van de SER, hoe moeten die eruitzien? Voor een bestendige toekomst is het zaak dat ook de nieuwe generatie werkenden en bedrijven de SER weet te vinden, aldus →

Foto Jeroen Poortvliet

'Juist in de huidige tijd is verbinding nodig'

Draijer. "Daarvoor is nodig dat zij de SER op waarde weten te schatten. Het lijkt soms alsof instituten als de SER hun vanzelfsprekende waardering en autoriteit hebben verloren." Mooren adviseert de sociale partners in de SER om de lijnen met de achterbannen kort te houden. "Houd voor ogen voor wie je het doet. Anders blijven SER-adviezen voor de werkvloer een abstractie."

"Blijf investeren in de sociaal-economische kernthema's", benadrukt Tros ten slotte. "Daar ligt een groot deel van de

oorspronkelijke kracht van de SER. Kijk bijvoorbeeld naar het langverwachte pensioenakkoord van vorig jaar. In de huidige tijd, met mondige, ongeduldige en wantrouwige burgers en politici, ligt polarisatie op de loer. Daarom is er juist verbinding nodig. De SER symboliseert een bepaalde tijdloosheid en continuïteit, duurzame gesprekspartners en oog voor de lange termijn. Om overeind te blijven, hoeft de SER zichzelf dus niet steeds opnieuw uit te vinden." ●

Denktank

Coronacrisis

SER-voorzitter Mariëtte Hamer nam dit jaar het initiatief voor een brede denktank die het kabinet adviseert over de economische en maatschappelijke gevolgen van de coronacrisis. Dit was haar antwoord op de oproep van de Tweede Kamer aan het kabinet om niet alleen advies in te winnen bij de medische experts uit het Outbreak Management Team, maar ook bij andersoortige deskundigen.

De Denktank Coronacrisis bestaat uit vertegenwoordigers van kennisinstellingen, planbureaus en sociale partners. "Het is belangrijk om met verschillende organisaties samen na te denken over de aanpak van de coronacrisis in Nederland. Ik dacht: in plaats van dat alle kennisinstellingen afzonderlijk hetzelfde gaan doen, kan ik de boel beter bij elkaar brengen", aldus Hamer. De denktank heeft inmiddels drie adviezen uitgebracht: over de weg naar economisch herstel, over investeren in Europese samenwerking en over mobiliteit en thuiswerken in tijden van corona.

Foto Marcel van den Bergh